

Yazar Bilgileri
Author(s)

Şenay Geldi

Muş Alparslan Üniversitesi
Kadın ve aile Araştırmaları
Tezsiz Yüksek Lisans
s.geldi@alparslan.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6572-9597

Öz

Çalışma hayatına Sanayi Devrimiyle birlikte başlayan kadının kentleşmenin sonucu olarak toplumdaki rolleri değişmiş ve eğitimle birlikte çalışma hayatında daha üst düzey mesleklere aktif rol almaya başlamıştır. Kadının eğitim isteği her geçen gün artmış, bununla birlikte yükseköğrenime girip, akademiye ilerlemiştir. Ancak akademiye yer alan, bilimle uğraşan, kadınlar olsalar da toplumsal cinsiyet ekseninde iş, aile ve kariyer hayatlarının şekillendiğini söylenebilir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadınların akademik kariyer yapma ile ev ve sosyal hayatları arasındaki denge ve bunların birbirlerine etkisini araştırmak bu çalışmanın asıl amacıdır. Böylece çalışmamızda akademisyen kadınların kariyer sürecinde yaşadıkları sorunlar ve özellikle erkek akademisyenler ile aralarındaki fırsat eşitliği gibi hususlar analiz edilecektir. Bu bağlamda demografik özellikleriyle, iş ve aile alanlarıyla birlikte evli /bekar kadın akademisyenlerin kariyer talepleri ve bu taleplerinin özel hayata yönelik etkileri üzerinde durulduğu bu çalışmada; Muş Alparslan Üniversitesi özelinde 10 evli/bekar akademisyen kadınla görüşülerek derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakat şeklinde sorulan soruların ardından elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

Abstract

Women, who started their working life with the industrial revolution, have changed their roles in society as a result of urbanization and have started to take an active role in higher-level professions in working life with education. Women's desire for education has increased day by day, however, they entered higher education and advanced in the academy. However, we can say that even if they are women in academia, dealing with science, their work, family and career lives are shaped on the axis of gender. The main purpose of this study is to investigate the balance between women's academic careers and their home and social lives within the framework of gender and their effects on each other. Thus, in our study, issues such as the problems experienced by academic women in their career advancement and especially the equality of opportunity between them and male academicians will be analyzed. In this context, this study focuses on the career demands of married/single female academicians with their demographic characteristics, work and family fields, and the effects of these demands on private life; In-depth interviews were conducted with 10 married/single academic women at Muş Alparslan University. The data obtained after the questions asked in the form of an interview will be analyzed with the content analysis method.

Makale Tarihleri
History of Article

Geliş Tarihi /Received
16.10.2022

Kabul Tarihi/Accepted
01.12.2022

Anahtar Kelimeler / Keywords

Kadın / Women
Kadın Akademisyenler / Women Academics
Akademik Kariyer / Academic Career
Özel Hayat / Private Life

Makale Beyanı

Bu çalışma Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Kadın ve Aile Araştırmaları Tezsiz Yüksek Lisans Programı çerçevesinde hazırlanmış projenin özetidir.

Teşekkür, Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı

Statement of Acknowledgment, Conflict of Interest and Contribution Rate

- Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Geldi, Ş. (2022). Akademi ve Özel Hayat Arasında Kadının Yeri. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 1(2), ss. 60-67.

DOI

Dergimiz henüz DOI hizmeti vermemektedir.
Our journal does not yet provide DOI services.

1. Giriş: Tarihsel Süreçte Kadın

İlkel toplumlarda yaşamlarını avcılık ve toplayıcılık ile sağlayan insanlar arasında iş bölümü oluşmuştur. Kadın çocuğun bakımı ve toplayıcılıkla uğraşırken erkek avcılık yapmıştır. Göçebe yaşam sürdüren anaerkil aile yapısının olduğu bu toplumlarda kadın oldukça saygın görülen bir varlıktır. Ancak zamanla göçebe yaşam tarzı terk edilerek yerleşik yaşam tarzına geçilmiştir. Toplumun değişen bu yapısı ile kadın pasif konuma düşmüştür. Anaerkil toplum yapısında üretici konumunda olan kadın yeni düzenle birlikte ev işlerine mahkûm edilirken erkek, fiziksel güç gerektiren işlerde yer almış ve böylece anaerkil aile yapısından ataerkil aile yapısına geçilmiştir (İpek, 2021: 10). Sanayi Devrimi sonrası makinelerin insan hayatına girmesiyle insan hayatında hem sosyal yaşamda hem de üretim ilişkilerinde çeşitli değişiklikler yaşanmıştır. Endüstrileşme iş ve ev alanlarına belirgin bir sınır koyup bunları ayırarak, işin üretim etkinliği sayılması için para karşılığında yapılması gerektiği anlayışını getirmiştir. Böylece kadının aile içerisindeki emeği üretim niteliğinde olma özelliğini kaybetmiştir. Ortaya çıkan bu kapitalist üretim ile kadın çalışma hayatına atılmaya çekilirken öte taraftan erkek ve kadının yapacağı işleri ayırarak vasıfsız işleri kadına vererek erkeklerin daha donanımlı mesleklerde yer almasına zemin hazırlamıştır. Bu durum erkekler ve kadınlar arasındaki ayrımı daha da derinleştirip kadının ev içine itilmesine, aile düzeni örüntüleri içinde yer alması sonucunu doğurmuştur (Fırattekin, 2021).

Geleneksel toplum kurallarına göre kadının varlığı ev içindeki anne ve eş olma rolünden ibarettir. Böylece görevin yüklediği sorumluluk neticesinde kadının olması gereken yeri evidir. Evdeki liderlik ve işyerindeki idarecilik tamamen erkeklere aittir. Bu bağlamda kadınlar iş hayatlarında rekabet içinde oldukları erkeklerden performans olarak daha iyi olsalar da evlilik, çocuk durumlarından dolayı iş yerinde performans düşüklüğü yaşayacakları görünüşünden ötürü kadınların idarecilik konumuna gelmeleri istenmemektedir (Güldal, 2006: 53-54). 21. yüzyılda kadınların çalışma hayatında yer etmelerinin geçmiş dönemlerle kıyaslandığında daha kolay olduğu görülmektedir. Geçmişe bakıldığında kadının çalışmasını etkileyen aile içindeki ve aile dışındaki olumsuz etmenlerin tam olarak ortadan kalkması dahi zamanla değişime uğradığı söylenmektedir.

1970'lerden sonra iş gücü piyasasının gelişmesi, hızla artan teknolojik gelişmeler erkekler kadar kadınların da iş piyasasında yerini almasını sağlamıştır. Çalışma hayatında erkeğin fiziksel gücüne dayanan avantajı bu yüzyılda ortadan kalkmıştır (Yorgun, 2010: 185-186). Bu olumlu gelişmelerin aksine 21. yüzyılda uygulanan devlet politikaları nedeniyle kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ve bu özelleştirilen yerlerde çalışan kadın işçilerin haklarının korunmaması, erkek-kadın arasındaki ücret eşitsizliği gibi problemlerin yaşandığı görülmektedir. Avrupa'nın birçok ülkesinde kadın ve erkeklerin çalışma hayatındaki ücret eşitsizliğinin önüne geçmek için eşit ücret yasaları vardır. Ancak bu yasaların varlığına rağmen bu problem halen aşılamamış olup kadınlarla erkekler arasındaki ücret eşitsizliği büyük bir sorun olarak yer bulmaktadır. Kadınlar sömürü organlarına rağmen yüzyıllar boyunca hak ettikleri konuma gelmek için önemli mücadeleler vermiştir ve halen de bu mücadeleleri sürdürmektedirler. (Peker ve Kubar, 2012: 174-175).

2. Akademisyenlik Kavramı ve Önemi

Akademisyenlik, tanımı gereği bir üniversitede ders ve akademik yayın yapma sorumluluklarını yetiren getiren araştırmacılar için kullanılmaktadır. Nurdan Aktaş bu kavramı şu şekilde aktarmaktadır: "Akademisyen, yüksek öğrenim kurumlarında öğrencilere ders veren ve araştırma yapan, diğer yandan dünyadaki bilimsel araştırmaları takip ederek katkıda bulunan kişilere verilen addır. Akademisyen sadece geleceğin meslek sahiplerini yetiştiren değil, aynı zamanda alanındaki tüm gelişmeleri takip ederek akademik çalışmalarına devam eden kişidir" (Aktaş, 2019: 55).

Akademisyen varlığıyla hayat bulan üniversiteler birtakım değerlerle varlığını sürdürmektedir. Üniversitelerin, değerlerin anlam bulması ve varlıklarının sürekliliği için bilgiyi ve teknolojiyi kullanarak kendilerini geliştirmeleri gerekir. Akademisyenlerin bilimsel çalışmalar ve akademik faaliyetler ile kişisel tercih ve yaşam tarzıyla kurum kültürünü benimsemeleri gerekmektedir. Önceki dönemlerde çoğu haktan mahrum bırakılan ancak devletin modernleşme adına uyguladığı politikalar sayesinde kadının konumu önemli şekilde değişmiştir. Modernleşme sürecinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan politikalarla kadınların eğitim almaları ve çalışma hayatına katılmaları sağlanmak istenmiştir. Uygulanan devlet politikalarıyla kamusal ve toplumsal hayatta kadının varlığı artmış, kadına "eğitilmiş aydın kadın" misyonu yüklenmiştir.

Modernleşme süreciyle birlikte Cumhuriyet döneminde çıkartılan eğitim- öğretim kanunu yani Tevhidi Tedrisat Kanunu çerçevesinde kız ve erkek öğrencilerin eşit şartlarda aynı eğitim sisteminden yararlanmaları sağlanmıştır. Bu sayede yükseköğretimde eğitim hakkı elde eden kadının yükseköğretimdeki istihdamı ve akademideki yükselişi gittikçe artmıştır. Bu durum akademik kadınların, idari kadroların yöneticilik pozisyonlarında kendilerini göstermelerini sağlamıştır. (Aktaş, 2019: 64-67).

Türkiye'deki üniversitelerde, akademisyen sayısı 2003'te 74 bin 134 iken bu sayı, 2021'de 183 bin 601'e ulaştı. Bu akademisyenlerin 99 bin 741'i erkek, 83 bin 860'ı kadınlardan oluşmaktadır. Kadın akademisyenlerin, 2020'de 81 bin 661 olan sayısı, 2021'de 2 bin 199 kişi arttı. Böylece, toplam akademisyenler içinde kadın akademisyenlerin oranı yüzde 45'in üzerine çıktı. Akademide kadın araştırma görevlileri ile kadın öğretim görevlisi sayısı da erkek akademisyen sayısını geride bıraktı. Türkiye'de 27 bin 160'ı kadın, 25 bin 223'ü erkek olmak üzere 52 bin 383 araştırma görevlisi, 19 bin 330 kadın, 18 bin 762 erkek öğretim görevlisi bulunuyor (<https://www.aa.com.tr/>). Bu bilgiler kapsamında kadın akademisyen sayısının Türkiye'de sürekli arttığı görülmektedir. Bu artışa paralel olarak akademik yaşamda var olan kadın akademisyenlerin yaşadıkları sorunlara dair yapılan çalışmalar da artmıştır (Arslan, 2014: 39).

3. Türkiye’de Kadın Akademisyenlerin Mesleki Gelişimi

Toplum içinde kadınların birden fazla rolü mevcuttur. Bu roller içerisinde akademik faaliyetler yürüten kadınların geleneksel toplum içinde sorumlulukları da artmaktadır. Bunu önlemek için akademisyenler ya evlenmemekte ya da bu işler için olağanüstü çaba harcamaktadır. Erkek akademisyenler ise tüm zamanlarını akademik çalışmaya, yönetime ve bilimsel üretime ayırabilirken, kadınlar akademik çalışmalarını ev işleriyle birlikte yürütmek zorunda kalmaktadır (İrey, 2011: 49). Kadınların eğitimi, kadınlara sadece kamusal alanı açmamıştır; aynı zamanda kadınların okuma alanına giren yayınların gelişimine de sebep olmuştur (Er, 2011: 31). Kabakçı, mesleki gelişimi, yükseköğretim kurumlarının öğretim ve araştırma alanındaki gelişimlerini gerçekleştirmek ve buna bağlı olarak yükseköğretim kurumlarının temel işlevleri arasında yer alan öğretimle araştırma yaparak sunulan hizmetlerin niteliğinin artırılması olarak tanımlamıştır (Kabakçı, 2006: 5). Mesleki gelişim; kişisel gelişim, öğretimsel gelişim, alansal gelişim, kurumsal gelişim olarak dört ayrı alanda geliştirilebilir. Bu dört temel gelişim alanları, aynı zamanda akademisyenlerin mesleki gelişimin kapsamını da oluşturduğu için birbirinden ayrılmayan aksine birbirlerini tamamlayan bir yapıdır (Kürüm, 2007: 22).

4. Akademisyen Kadınlar İçin Kariyer Kavramı

Çalışma yaşamında sıklıkla kullanılan kariyer kavramı genellikle meslekte ilerleyip daha yüksek bir sosyal statüye ulaşmak olarak tanımlanır. Literatürde 1900’lü yıllar temel alınmasına rağmen örgütler tarafından 1970’lerden itibaren etkin olarak kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle günümüzde değişen işgücü yapısı ile iş görenlerin örgütlerden beklentilerini karşılamak için maddi ödüller yeterliliğini kaybetmiş, onların kendilerini geliştirerek hayattan ve işlerinden tatmin olmalarını sağlayacak yeni araçların kullanılması zorunluluk haline gelmiştir.

Kariyer, bireylerin hayatları boyunca elde ettiği sıralı pozisyonların kişisel algılamasıdır (Albayrak, 2007). Geleneksel Kariyer Kuramı ile özellikle Holland’ın Kariyer Tipoloji Kuramı ve Parsons’ın Özellik-Faktör Kuramı bilinen en iyi örnek kuramlardır. Bununla beraber Schein’in Kariyer Çapaları Kuramı da sayılabilir. Fakat bu kuramlar özellikle erkek çalışanların kariyerlerini açıklarken kadın çalışanların kariyerine ilişkin bir şey söylemeyen kuramlar olarak da eleştirilmiştir (Akdoğanlı, 2019: 8). Bu çerçevede kuramlar özellikle kadınları görmezden gelen bir kuramsal çerçevede kadınların iş ve ev yaşamlarını açıklama konusunda yetersiz kalmışlardır.

Zamanla kadınların iş yaşamında daha belirgin bir konuma gelip üretimde ve gelişimde özne olmaları, söz konusu kuramların mahiyetinde de değişikliklere yol açmıştır. Bu çerçevede özellikle kariyer gelişimlerin önünde bir bariyer gibi engel oluşturan durumları anlatan bariyer kuramlarını zikretmemiz gerekir. Bunlar arasında Akdoğanlı’nın aktardığı üzere 1976 yılının başında tartışılmaya başlanan kuramları saymak mümkündür. Çünkü bu kuramlar içinde kadınlara engel teşkil eden on bariyeri ele alan kuramlardır. Bu bağlamda bu bariyer kuramlarına göre erkeklere nazaran kadın çalışanlar daha farklı bariyerlerle karşı karşıya kalıp erkeklerden daha farklı engellerle baş etmek zorunda kalırlar. Özellikle başarı korkusu, cinsiyetten kaynaklanan fırsat eşitsizlikleri ile ev-iş hayatı arasındaki çevresel engeller, bu kuramın ele aldığı hususlardır (Akdoğanlı, 2019: 8). Mesleki hayatlarında zorluklarla karşılaşan kadınların kariyer basamaklarındaki bariyerleri anlamaya çalışan kuramların yanı sıra insanların sosyal beceri ve motivasyon kaynaklarından beslenerek kariyer elde etmelerini değerlendiren Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramına da değinmek gerekmektedir:

“Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı, kadınlar tarafından algılanan bariyerlerin, onları geniş bir yelpazedeki kariyer seçeneklerini araştırmaktan nasıl alıkoyabileceğini açıklamada yararlı bir çerçeve sunmaktadır. Söz konusu kuram, bariyerlerin doğrudan hedef belirleme ve kariyerle ilgili seçimleri veya eylemleri etkileyebileceğini ve ilgi ile hedef belirleme veya hedef belirleme ve seçim eylemleri arasındaki bağlantıya aracılık edebileceğini önermektedir” (Akdoğanlı, 2019: 11).

Görüldüğü üzere bu alanda üretilen kuramlara bakıldığında kadınlar, iş yaşamlarında çeşitli toplumsal bariyerlerle karşılaşmış bazen bunları aşmanın yollarını bulmuşken bazen de bu bariyerler kadınların mesleki hayatlarını olumsuz etkileyebilmiştir. Bu çerçeve kadınların iş yaşamı içindeki yerlerini ve bu süreçte karşılaştıkları süreçleri daha iyi tahlil edebilmemiz için söz konusu kuramlar bize imkânlar sunmaktadır.

5. Akademisyen Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri

Kadın akademisyenlerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları birçok boyut söz konusudur. Bunlar aile boyutu ve toplumsal boyut olarak sıralanabilir. Aile boyutu; toplumsal cinsiyet rollerinin yüklemiş olduğu sorumlulukla kadın, bir yandan kariyer yolunda ilerlemeye çalışırken, öte taraftan da ev kadını, iyi bir hayat arkadaşı ve mükemmel bir anne olarak başarılı ve mutlu olma arzusunda. Anne olan akademisyen kadın bir yandan çocuklarının iyi bir eğitim almasını ve yaşam standartlarını yükseltme ve onlara daha rahat bir hayat sunma gayesiyle uğraşırken diğer bir yandan kariyerlerinde ilerleme çabasına girmektedirler. Yaşamlarında çoklu görev rolleri üstlenen kadın akademisyenlerin özel hayatlarına daha fazla odaklanınca kariyerlerinde ilerleme süreci sekteye uğramaktadır. Toplumsal boyut; kadın akademisyenin bilimsel çalışmaları hem topluma hem bireye katkı sağlamaktadır. Yani sadece kadının kariyeri kendi için değil, toplum için de çok önemlidir.

6. Kadın Çalışanlar Açısından İş-Yaşam Dengesi Kavramı

İş ve özel yaşam içerisinde bireylerin bir denge sağlama önemli bir husustur. Bu durum iş yaşam dengesini bireysel ve toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlara sürüklemektedir. Bu bağlamda iş-yaşam dengesi bireysel olduğu kadar sosyal endüstri bakımından da önem arz etmekte olup bu durumu Deniz Kağnıcıoğlu şöyle açıklamaktadır:

“İş ve özel yaşama dair yeterli zamanın ve desteğin bulunmaması, günümüz toplumlarında çalışan bireylerin gündeminde olan en önemli konulardan biridir. İş ve yaşam arasında dengeyi sağlayamayan, verimsiz çalışan, stresli ve sık devamsızlık yapan bireylerin varlığı, iş-yaşam dengesi konusunun örgütler ve işverenler açısından da en önemli sorunlardan biri haline gelmesine neden olmaktadır”. (Kağnıcıoğlu, 2013).

Yine aynı şekilde çalışanın iş ve yaşam dengesi konusunda Kapız'ın şu tespitleri oldukça dikkat çekicidir:

“Çalışanın iş-yaşam alanlarının dengede olması demek her iki alandaki rollerine eşit zaman ve ilgi ayırması ve eşit taahhütlerde bulunmasını ifade etmektedir. Bu denge pozitif ya da negatif olabilmektedir. Pozitif denge, yüksek seviyede eşit ilgi, alaka ve zamanı ifade ederken; negatif denge de düşük seviyede eşit ilgi, alaka ve zamanı belirtmektedir. [B]aşka bir ifadeyle, iş ve yaşam dengesi bireye göre farklılık gösterebilmekte ve herhangi bir birey için geçerli olan denge başka bir birey için dengesizlik olarak algılanabilmektedir. Aile hayatına daha fazla önem veren bir birey için iş hayatından gelen yoğun talepler bireyin iş-yaşam denge algısına ters düşerek rol gerginliği yaşamasına sebep olurken; iş hayatına daha fazla önem veren birey içinse aileye daha az zaman ayırıyor olması bu bireyin dengeden uzaklaştığı anlamına gelmemektedir” (Kapız, 2002: 142).

7. Kadın Çalışanlar İçin İş-Yaşam Dengesinin Önemi

Kadın çalışanların toplumsal roller bakımından erkek rolleriyle ayrıştığı durumlar söz konusudur. Bu çerçevede bu tespitler bu çalışmamız kapsamı açısından da dikkat çekicidir:

“Kadının gelir elde etmesiyle geleneksel aile düzeninin kadın erkek rollerini keskin bir şekilde sınırlayışı yerini paylaşmaya dayalı cinsiyet rolleri anlayışına bırakmıştır. Fakat ev sorumluluklarının paylaşımındaki değişme, para kazanma rolünün paylaşımında görülen değişimin oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu durumun nedeni ev ile ilgili sorumluluklarda kadınlık ve erkekliliğin algılanışına ilişkin geleneksel cinsiyet yargılarının çok daha güçlü ve yıkılması zor olmasıdır” (Günay ve Bener, 2011: 160).

Aynı şekilde bu durumu Serap Özen Kapız şu şekilde açıklamaktadır: “İş-yaşam dengesinin önemi özellikle kadınların işgücüne katılımlarındaki artışla birlikte gündeme gelmiş, son yıllarda çift kariyerli eşlerin artışı konuya olan ilgiyi daha da arttırmıştır (Kapız, 2002: 141; aktaran: Polat 2019 :10).” Bu bağlamda İlknur Kuru'nun tespitleri oldukça dikkat çekicidir:

“Kadınların çalışma hayatındaki varlığının artmasına ilave olarak yarı zamanlı işlerden tam zamanlı işlere geçiş yapmaları, erkek çalışanlar kadar iş hayatında aktif rol almaları, tek ebeveynli ailelerin sayısında artışa neden olan yüksek boşanma oranları, işgücü piyasasında küçük çocuklu kadın çalışanların sayısındaki artış, aile desteğini azaltan işgücü mobilitesindeki artış gibi demografik değişimlerin etkisi de iş-yaşam dengesinin önemi üzerinde etkili olmaktadır” (Kuru, 2014: 11; aktaran: Polat 2019).

Akademik hayat, cinsiyet özelinde değerlendirildiğinde özellikle kadın akademisyenlerin, toplumsal cinsiyet rollerinin getirmiş olduğu sorunların akademik hayatta doğrudan kadın akademisyen üzerinde etkileri olduğu görülmüştür. Bekar ise evlilik yaşını, özel hayat ilişkilerini, evliyse aile hayatını çocuk isteme durumunu etkilemekte, diğer taraftan ise bilimsel çalışmalarını, idari görevlerde daha yetkin akademisyen olmalarını ve kariyerlerinde yükselmelerini etkileyebilmektedir.

8. Araştırmanın Metodolojisi

Yapılan saha araştırması nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine görüşme modeli kullanılarak sağlanmıştır. Bu çalışmanın amacına uygun olarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiş ve veri toplama aracı olarak katılımcılarla derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın giriş kısmında da açıklandığı gibi kadın akademisyenlerin kariyerleri ve aile yaşantıları ile ilgili birçok nicel saha çalışması bulunmakta ancak nitel çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu durumda kadın akademisyenlerin kariyer alanları ile özel hayat alanları arasındaki deneyimlerinin yeteri ölçüde ele alınmadığı görülmüştür. Bu amaçla söz konusu çalışma kadın akademisyenin özellikle iş yaşamının, özel hayata etkisinin ortaya çıkarılması amacıyla gütmüştür. Çalışmada planlanan maksimum örneklem çeşitliliği göz önüne alınarak kadın akademisyenler seçilmiştir. Muş Alparslan Üniversitesinin çalışan kadın akademisyenlerden toplam 10 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

9. Sahaya İlişkin Bilgiler

Katılımcılardan bekar olan kadın akademisyenlerin çoğunun aile yapısının çekirdek aile olduğu görülmekte olup bu kadınlar ataerkil aile düzeni şeklinde varlık sürdürdüklerinden bahsetmişlerdir. Evli olanlar ise aile yapılarının çekirdek aile modeli olmakla beraber daha “demokratik- huzurlu” ve “otorite kavramının söz konusu olmadığı” bir aile ortamında yaşadıklarını vurgulamışlardır. Katılımcılardan evlenmiş olup boşanan kadınların çocuk sahibi olmadıkları görülmektedir. Böylece katılımcılardan sadece 5'nin anne olduğu tespit edilmiştir. Bekar kadın akademisyenlerinse tamamının ailelerinden uzak tek başına yaşadıkları görülmüştür. Çalışmamız çerçevesinde kendileriyle mülakat yöntemiyle görüşme yaptığımız kadın akademisyenlere, ev içinde eşleriyle veya diğer aile bireyleri ile yaşanan sorunların çözümüne yönelik sorular yönelttik. Bu çerçevede katılım sağlayan akademisyenler çoğunlukla sorunlara doğru bir iletişim yoluyla çözüm bulma çabası sergilediklerini ifade etmişlerdir. Görüşmecilerin ekseriyetine bakıldığında, genellikle aile içi sorunların aile içinde diyalog yolu ile her bir ailede farklı zaman dilimleri içinde çözüme kavuşturulduğu görülmektedir. Buradan hareketle de katılımcıların genellikle sorunların çözümüne katkı sundukları, sorunları derinleştirme yoluna gitmedikleri anlaşılmaktadır.

Kadın akademisyenlere yönelttiğimiz aile içi mutluluk ve huzurun hangi etmenlere bağlı olduğuna ilişkin soruya yönelik farklı perspektiflerden yanıtlar aldık. Bu çerçevede kadın akademisyenlerin ifadelerinden elde edilen verilere göre, ev

içi huzur ve mutluluğun bağlı olduğu faktörlerde karşılıklı diyalog ve hoşgörüle beraber eşlerin birbirlerinin farklılıklarına saygı temelli bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Aynı şekilde çocuklu aile olmanın yani evde bir çocuğun varlığının da aile içi mutluluğa katkı sağladığı görülmektedir. Bu çerçevedeki cevaplar içinde ekonomik durumun da aile mutluluğunun temelinde önemli bir yer tuttuğu ifade edilmiş olup aynı zamanda aile içindeki huzursuzluğun da yine ekonomik sebeplerle ilişkisi saptanmıştır. Bu bağlamda aile içindeki her bir bireyin ekonomik yeterliğe sahip bağımsız bireyler olarak kendi kişisel yaşamlarını aile dışında da inşa etmelerinin ailevi mutluluğa/mutsuzluğa etki ettiği gözlemlenmiştir.

Kendileriyle derinlemesine görüşülen kadın akademisyenlerden aile içindeki sorumluluklarını ve bu sosyal hayat içinde özellikle evlilikle beraber yürütülmeye çalışılan akademik işlerini değerlendirmelerini istedik. Bu çerçevede görüşme yaptığımız kadın akademisyenler, öncelikle kendilerini ve ailelerini tanıtırken özellikle ekonomi, huzur ve mutluluk olguları bağlamında akademik kariyerlerini evlilik ve sosyal hayatları çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Kadın akademisyenlerle yapılan mülakatlar sonucunda görüşmecilerin aile içi huzur, mutluluk ve birlikteliği farklı faktörlere bağladıkları görülmektedir. Bu bağlamda özellikle evli akademisyen kadınların daha çok kolektif ve aileyi kapsayan cevaplar verdiklerini bunun yanı sıra bekar veya evliliğini sonlandırmış görüşmecilerinse daha çok bireysel faktörler çerçevesinde yanıtlar verdiklerini özellikle vurgulamamız gerekmektedir.

Kadın akademisyenlerin aile ilişkileri ile mesleki durumları yani kariyer planlamaları ve iş yaşamlarında ilerlemeleri çerçevesinde sorduğumuz sorulara verdikleri yanıtlarda evli kadınlarla bekar kadınların farklılaşan bakış açılarının varlığı gözlemlenmektedir. Şöyle ki evli ve özellikle çocuklu kadınların akademik hayatta kariyer yapma noktasında daha fazla zorlandıkları gözlemlenmiş; bunun yanı sıra eşlerinden destek gören ve bekar olarak yalnız yaşayanların daha fazla avantaj sağladığı da ifade edilmiştir. Bu bağlamda “bir anne olarak evden uzakta örneğin bir kütüphanede tez yazamama”dan muzdarip bir akademisyen olmakla beraber “eşinin akademik çalışmalarına destek olduğunu” ifade eden görüşmecinin eşinin kendisini daha çok anne/eş rolüyle görmek istediğini vurgulaması dikkat çekicidir. Evliliğin akademik kariyer konusunda destekleyici bir rolünün olduğunu ifade eden görüşmecilerin yanında bu iki sürecin birbirine olumsuz etki ettiğini, kariyer yapmanın kadınların özveriyle gerçekleştiğini ve kadınların özellikle ev ve akademik hayat arasında bölündüklerini düşünen kadın akademisyenlerin de olduğu görülmektedir.

Akademik çalışmaların evlilik hayatı ile nasıl yapılıyor olduğu ve bu ilişkinin sorgulandığı mülakatta kadın akademisyenlerin değerlendirmeleri ortak bir nitelik taşımaktadır. Evli ya da bekar, görüşme yaptığımız kadın akademisyenlerin genel itibarıyla kariyer yapma ve akademik işler yürütme konusunda ısrarlı oluşları ve var olan engelleri de aşma konusunda gayretli oldukları, yaptıkları işlerin yanı sıra söylemlerine de yansıdığı görülmektedir. Bu bağlamda özellikle bekar kadın akademisyenlerin bekarlığın ve yalnız yaşamının akademik faaliyetlerine olumlu bir etki yaptığı görüşü dikkate değerdir.

Çalışmamız çerçevesinde kendileriyle görüşülüp mülakat yapılan kadın akademisyenlere cinsiyete dayalı fırsat eşitliği bağlamında sorun yaşayıp yaşamadıklarını ve bunların akademik çalışmalara etkilerini sorduk. Bu kapsamda özellikle kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlere göre mesleki ilerlemedeki durumlarını sorgulamayı amaçladık. Böylece kadın akademisyenlerin kendilerini ve çalışma koşullarını erkek meslektaşların koşullarıyla karşılaştırdıkları değerlendirmelerde erkeklere daha fazla ayrıcalık tanındığı düşüncesi hakimdir. Kendileriyle mülakat yaptığımız kadın akademisyenlerin toplumsal cinsiyet ve erkek-kadın arasındaki sosyal roller ve bunların akademik kariyerlerine etkisi konusunda oldukça duyarlı olduklarını gözlemlediğimizi vurgulamamız gerekmektedir. Bu bağlamda kadınların iş koşulları bakımından ve toplumsal cinsiyet gibi olgulardan kaynaklanan olumsuzluklardan ötürü erkeklere göre daha az fırsata sahip oldukları değerlendirilmiştir.

Araştırmamız kapsamında kendilerine soru yönelttiğimiz kadın akademisyenlerin akademide erkek ve kadınlar arasında bir fırsat eşitsizliğinin olup olmadığı, evliliklerde eşlerin akademisyen olup olmama durumunun sağlayabileceği avantajlar ve bu çerçevede her iki cinsin akademik kariyer planlamasında eşin mesleğinin bu planlamaya etkisini sorduk. Kadın akademisyenlerin söz konusu sorulara verdikleri cevaplar neticesinde eşlerin aynı alanda çalışan ya da akademisyen olup farklı birimlerde/disiplinlerde çalışan eşler arasında avantajlar gibi dezavantajların da olabileceği ifade edilmiştir. Bu çerçevede eşlerin birbirlerine katkıları daha çok bireysel teamüller, kişisel bakış açıları ve empati gibi durumlarla açıklanmıştır. Böylece eşlerin katkı ve destekleri kişiden kişiye değişiklik gösterse de erkeklerin bu evliliklerde, akademik anlamda, daha çok ilerledikleri değerlendirilmiştir. Kadınların özellikle ev işlerinde daha çok yoğun bir emek harcaması ve annelik rolü gibi etmenler bağlamında erkeklerin kadınlara göre daha fazla fırsat elde ettiği vurgulanmıştır. Bundan hareketle de akademi dünyasının daha çok erkek bilim insanı istihdam ediyor olmasından ötürü “eril” bir hiyerarşinin de hâkim olduğu ve bu itibarla kadınların kariyer basamaklarını daha yavaş çıktıkları dile getirilmiştir.

10. Sonuç

Kadının çalışma hayatındaki pozisyonunu toplumsal cinsiyet rolü kadar eğitim seviyesi de belirler. Toplumsal cinsiyet ekseninde, eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar, toplumun kadına uygun gördüğü ancak statüsü yüksek işleri yapma eğilimindedir. Bu nedenle kadınların mesleki tercihleri arasında yüksek statülü bir meslek olarak algılanan “akademisyenlik” önemli bir yer tutmaktadır. Yüksek statülü olsa da kadının akademide yer alması, onun toplumsal cinsiyetin rollerinden sıyrıldığı anlamına gelmez. Kadın, akademide de kadın, anne ve eştir. Bu nedenle her alanda toplumsal cinsiyet ayrımcılığından payını almaktadır. Bu bağlamda akademisyen kadınların da evliliklerinde diğer kesimdeki kadınlarla benzer sorunlar yaşamakta olduklarını ve hatta daha fazla zorluk çekmekte olduklarını söyleyebiliriz. Çünkü onlarla evlenen erkekler, mesai kavramı olmayan, sürekli bilimsel araştırmalar yapmak zorunda

olan eşlerinin konumu ve eğitim düzeylerini bilmelerine rağmen toplumda genel kabul gören geleneksel roller çerçevesinde mükemmel ev hanımı ve anne olmaları gibi beklentiler içerisine girmektedir. Yani kadın çalışma hayatında ne kadar başarılı olursa olsun toplumda konumlandırıldığı noktanın dışına çıkamamıştır (Balci, 2012). Haliyle, erkeklerin akademik çalışmaları, bilimsel eserleri, kadın akademisyenlere nazaran daha fazladır.

Evliliklerinde iş-ev dengesini birlikte yürütmeye çalışan ve bunu yaparken kariyerinde yükselme arzusu olan evli akademisyen kadının varlığı, iki tür akademisyen kadın profili ortaya çıkarmıştır. İlki kariyerlerinde yükselmelerine engel olacağını düşündükleri evlilik, çocuk gibi ailevi sorumlulukları almayarak, erkek meslektaşlarından geride kalmamak için özel hayatlarından feragat edip iş yaşamlarını hayatlarının tek odağı haline getiren bekar kadın akademisyenler, öte yandan evlilik, çocuk gibi hayatın doğal akışı içerisinde yer alan bu süreçleri, iş yaşamıyla birlikte götürmeye çalışan akademisyen kadınlar (Morley, 2005). Akademik yaşantının da diğer birçok alan gibi cinsiyetlendirilmiş bir alan olduğu daha belirgin bir şekilde görülmüştür. Zamansal ve mekânsal rahatlığa sahip bir meslek olan akademisyenliğin, kadın akademisyenler üzerindeki özel hayat etkilerini incelerken yukarıda bahsedilen iki tür akademisyen kadının varlığı ortaya çıkmıştır. Bir taraftan akademik mesleğini sürdürmeye çalışan ve bunu yaparken kariyer yapmak isteyen, iş ve ev dengesini sağlamaya çalışan akademisyen kadın, diğer taraftan tamamen kariyer yapma arzusunda olup evlilik yaşını erteleyen akademisyen kadın. İşte bu çalışmanın sorunsalı da tam bu noktada başlamakta ve bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu çalışmada iki tür akademisyen kadının özel hayat ve iş hayatındaki dinamikleri ele alınarak, özellikle bekâr akademisyen kadınların neden evliliği erteledikleri konusu, kadınların evlenme ve çocuk yapma gibi özel hayatlarının akademide ve kariyerlerinde ne derecede etkili olduğu olumlu-olumsuz yönleriyle belirlenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışmada Muş Alparslan Üniversitesi bünyesinde çalışan 10 kadın akademisyenin mesleki deneyimleri ve akademik kariyerleri ile evlilik yaşamlarını merkeze alarak yukarıda teorik çerçevesini çizdiğimiz sorunsallar çerçevesinde değerlendirmeye çalıştık. Bu değerlendirme neticesinde bir akademisyen kadın olarak bekar kalmanın evli olmaktan daha rahat bir akademik kariyer sürecine işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bununla beraber bu tespitler tamamen mülakat yöntemiyle görüştüğümüz kadın akademisyenlerin beyanları ile sınırlıdır. Bu itibarla çalışmamız bu alanda yapılmış daha önceki çalışmaları reddetmemekle beraber alandaki çalışmaları desteklemektedir. Nitekim bu çalışmamız küçük bir şehrin üniversite kadrosunda çalışan 10 kadın akademisyenin evlilik ve akademik yaşamları üzerinden genel bir perspektif çizme iddiasındadır. Çalışma bu nedenle, özgün bir görüşme tekniği ile kadın ve akademi kavramlarını çalışmanın sınırlı çerçevesi içerisinde yeniden okumaya açma imkânı sağlamaktadır.

Kaynakça

- Akdoğanlı, Ç. (2019). *Algılanan Kariyer Bariyerleri: Kadın Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi. SBE.
- Aktaş, N. (2019). *Akademisyen ve Siyaset: 1980 Sonrası Türkiye’de Milletvekili Olan Akademisyenlerin Siyaset ve Bilim İlişkilerine Bakışları Üzerine Bir Çalışma*. İstanbul. . (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi. SBE.
- Albayrak, E. (2007). *Kariyer Yönetimi ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi. SBE
- Arslan, G. E. (2014). “Türkiye’de Kadın Çalışan Olmak ve Kadın Akademisyenler”. *Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Bülteni*, 12(1), Mayıs.
- Er. D. (2011). “Fatma Aliye (Topuz) Hanım (1862-1936) Ve Kadının Toplumdaki Yeri Hakkındaki Fikirleri.” *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(2), 380-395.
- Fırattekin. H. (2001). *Kadının Aile İçinde İktidar Araçlarını Kullanma Biçimleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi. SBE.
- Güldal, D. (2006). *Kadın Yöneticileri Motive ve Demotive Eden Faktörlerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi. SBE.
- Günay, G. & Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(1), 157-171.
- İpek, B. (2021). *Yükseköğretimde Akademik Yılmazlık: Kadın Akademisyenler Üzerine Nitel Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, EBE.
- İrey, Ç. (2011). *Türkiye Üniversitelerinde Kadın Emek Gücü, Selçuk Üniversitesi Kadın Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.SBE
- Kabakçı, I. (2006). *Araştırma Görevlilerinin Mesleki Gelişime Yönelik Bakış Açıkları: Eğitim Fakülteleri Örneği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1674.
- Kağnıcıoğlu, D. (2013). “Refah Devleti Modellerine Göre Avrupa Birliği’nde İş-Yaşam Çatışması ve İş Yaşam Dengesi Politikaları.” *Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası*, Cilt: 27, Sayı: 1: 25.

- Kapız, S. Ö. (2002). "İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3): 139-153. [aktaran: Polat 2019].
- Köle, F. (2011). *Mersin Üniversitesi Kadın Akademisyenlerinin Örgütlerindeki Cinsiyet Kültürüne Yönelik Algılar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi. EBE
- Kuru, İ. (2014). *Y Kuşağı ve İş Yaşam Dengesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi. SBE.
- Kürüm, D. (2007). *Öğretim Üyesi Adayları İçin Öğretimsel Gelişim Programının Değerlendirmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi. EBE.
- Peker, E.; Kubar, Y. (2012). "Türkiye'de Kırsal Kesimde Kadın İstihdamına Genel Bir Bakış". *Afyon Kocatepe Üniversitesi. İİBF Dergisi*. Cilt: Xiv. Sayı: II: 173-188.
- Polat, K. (2019). *Türkiye'de İş-Yaşam Dengesi: Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi. SBE.
- Yorgun, S. (2010). "Sömürü, Koruma ve Pozitif Ayrımcılıktan Çalışma Hayatının Egemen Gücü Olmaya Doğru Kadınlar: 21. Yüzyıl ve Pembeleşen Çalışma Hayatı". *Sosyo Ekonomi*, 11 (11). s: 185-186.
- Yüksek Öğretim Kurumu, Öğretim Elemanı İstatistikleri Özet Öğretim Elemanı Sayıları <https://istatistik.yok.gov.tr> (Erişim Tarihi: 24.01.2021)

Ek-1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 12.05.2022-49395

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

Toplantı Tarihi: 11.05.2022	Toplantı Sayısı: 7	Karar Sayısı: 59
<p>Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Ekrem ALMAZ başkanlığında toplanarak aşağıdaki kararları almıştır. 12.05.2022</p> <p>KARAR-59: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 10.05.2022 tarihli ve 49047 sayılı yazısı okundu ve ekleri incelendi.</p> <p>Yapılan incelemeler sonucunda; Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü danışmanlığı Doç. Dr. Mehmet Ali AYDEMİR tarafından yürütülen Sosyoloji Ana Bilim Dalı Kadın ve Aile Araştırmaları 2020219001 numaralı tezsiz yüksek lisans öğrencisi Şenay GELDİ'nin "Akademik Kariyer ve Özel Hayat İlişkileri: Akademide Özel Hayatın İmkani" konulu çalışması Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun görülmüş olup, durumun Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne bildirilmesine,</p> <p>Oy birliği ile karar verildi.</p>		
BAŞKAN (e-imzalıdır) Prof. Dr. Ekrem ALMAZ Kurul Başkanı		
ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Bolat GÜNDÜZ Başkan Yardımcısı	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Mehmet SALMAZZEM İslami İlimler Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Bünyamin SARIKAYA Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Zekeriya ÇAM Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Doç. Dr. Fuat KORKMAZER SBF Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Necmettin ÇİFTÇİ Sağlık Hizmetleri MYO Öğr. Üyesi
ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Demet DENİZ YILMAZ Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi	ÜYE (e-imzalıdır) Dr. Öğr. Üyesi Atike YILMAZ Spor Bilimleri Fakültesi Öğr. Üyesi	

1 / 1

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak sorgulaması <https://ebys.alparslan.edu.tr/enVision/Dogrula/BS94LEZCS2> adresinden yapılabilir.